

פעילות מס' 3

טבע בגינה – טיפוח מגוון מינים בגינה

מטרות:

- הבנה כי אפשר למשוך לגינה בעלי חיים באמצעים שונים: הספקת מזון, מים, מקומות קינון (לציפורים), מקומות מחסה ועוד;
- היכרות עם מגוון צמחים מושכי חרקים וציפורים;
- הבנה כי הקמת מקווי מים בגינה (שלוליות חורף, ברכות וכו') מושכת לגינה מגוון מינים הייחודיים למקווי מים.

מושגים: מגוון מינים, סביבת חיים, צמחי צוף, שלולית חורף

פעילויות:

1. גינת ציפורים

תצפית בציפורים, במיוחד בעונות החיזור, הקינון וגידול הצאצאים, היא חוויה מרתקת, מלמדת ומהנה לילדים. מומלץ להקים בגינה סככת תצפית (מוסווית), או לאפשר לילדים תצפית ממקום אחר הצופה אל מקומות הקינון, ההאכלה, השתייה והרחצה שהקדשנו לציפורים בגינה.

א. הבטחת מקומות קינון

ציפורים רבות מקננות בין הענפים בעצים ובשיחים סבוכים, לדוגמה: צופית, פשוש, בולבול, שחרור ועוד. לפיכך, גינה המכילה שפע של שיחים סבוכים ועצים בגבהים שונים תספק לציפורים אלו ואחרות מקומות קינון טובים.

יש ציפורים כמו דרוו, דוכיפת, נקר ובמיוחד ירגזי, המקננות בחורים ובחללים טבעיים, ואפשר למשוך אותן לגינה באמצעות הצבתן של תיבות קינון. אפשר לבנות תיבות קינון מעץ או מחומר או לקנות תיבות קינון מוכנות. לכל מין של ציפורים יש להכין את תיבת הקינון המתאימה לו - גודל התיבה, פתח הכניסה והגובה שהתיבה מוצבת בו. חשוב למקם את התיבות במקום גבוה ומוצל המוגן מחתולים, ולדאוג לכך שפתח הכניסה לא יהיה חשוף לקרינת שמש ישירה בצהריים או לגשמים. רצוי לתלות את התיבה לא יאחר מסוף חודש ינואר, ועדיף קודם לכן, כדי שהציפורים שבשטח כבר יכירו את התיבה כשתתחיל עונת הקינון באביב.

באתר המרכז לטיפוח ציפורי בר בחצר הבית תוכלו למצוא הוראות לבניית תיבות קינון וכן דוגמאות לסוגים שונים של תיבות קינון המתאימים למינים שונים של ציפורים.

ב. מזון לציפורים

גינה אקולוגית המכילה מגוון צמחים, מספקת בדרך כלל את כל המזון הנחוץ לציפורים - פירות, צוף וחרקים הנמשכים לצמחים. דוגמאות לצמחים מושכי ציפורים המתאימים לגינה האקולוגית הם: עצי אלון, זית, תמר, אלה, תות ועצי פרי אחרים; שיחים ומטפסים - הדס, אלת המסטיק, טקומית, מורן, יערה ועוד. באתר המרכז לטיפול ציפורי בר בחצר הבית אפשר למצוא רשימת צמחים מושכי ציפורים. כדי להגדיל את אוכלוסיית הציפורים בגינה ולאפשר תצפית נוחה עליהן בזמן האכילה, אפשר להציב בגינה מתקני האכלה שונים, לדוגמה:

- שולחן האכלה - שולחן רגיל או מדף המונח על עמוד גבוה יכולים לשמש שולחן האכלה לציפורים. על השולחן נניח פירות וירקות חתוכים (אפשר להשתמש בשיירי ארוחת העשר), שאריות לחם וכן זרעים, בטנים ואגוזים, האהובים על ציפורים.
- מחרוזת בטנים לא קלופים תלויה על חוט ברזל או גליל רשת הממולא בבטנים היא מקור משיכה לירגזים, לדרורים ולציפורים אחרות.
- מתקני האכלה מאצטרובלים - אפשר להכין "פשטידה" לציפורים ולמלא את האצטרובל בתערובת, כמפורט להלן:

מתכון ל"פשטידה" לציפורים, מתוך אתר המרכז לטיפול ציפורי הבר בחצר הבית

החומרים:

1. קמח רגיל

2. שמן חמניות או קנולה או דומים להם; אין להשתמש בשמן זית!

3. בטנים גרוסים או גרעיני חמניות מקולפים או שומשום וכדומה.

אופן ההכנה:

1. מערבבים את העיסה עד לקבלת בצק סמיך;

2. דוחסים את העיסה בין עלי האצטרובל;

3. תולים את האצטרובל באמצעות חוט ברזל קרוב לענף כך שיתנדנד מעט ככל האפשר.

- מתקן האכלה לצופיות - אפשר למשוך צופיות לגינה באמצעות הצבת מתקן שתייה המכיל מי סוכר (ארבעה חלקים מים, חלק אחד סוכר לבן). אפשר להכין מכל כזה מבקבוק ריק: בפקק הבקבוק מנקבים חור קטן, ודרכו יטפטפו מי הסוכר. את הבקבוק תולים בעזרת חוט על עץ או עמוד כשהוא הפוך באלכסון. אפשר להשתמש גם בבקבוקי שתייה של אוגרים או מכרסמים אחרים שאינם בשימוש.

ג. הקמת פינות שתייה ורחצה

כדי לאפשר לציפורים, לקיפודים ולבעלי חיים אחרים לשתות ולהתרחץ, מומלץ להעמיד בגינה דרך קבע כלים ובהם מים נקיים, להחליף את המים מדי יום ולנקות את הכלים.

כל כלי שטוח, כדוגמת צלחת, יכול לשמש "אמבטיה" לציפורים. מומלץ להשתמש בכלים מחומר טבעי כמו אבן או חרס. באמצע הכלי מומלץ להניח אבן, אשר עליה יוכלו הציפורים לעמוד. פינות השתייה והרחצה לציפורים חייבות להיות במקום פתוח המאפשר לציפורים שדה ראייה לשם הגנה מפני חתולים ואויבים אחרים.

ציפורים רבות אוהבות גם לעשות "אמבטיית חול", המנקה את גופן מטפילים. שטח קטן במקום שטוף שמש ובו חול יבש או עפר יכול לשמש אמבטיית חול לציפורים.

2. מקורות מים לבעלי חיים

בישראל יש מחסור בבתי גידול לחים, המהווים סביבת חיים למגוון מינים. דו-חיים כמו צפרדעים, נמצאים בישראל ובעולם כולו בסכנת הכחדה חמורה עקב התייבשות בתי הגידול הלחים וזיהום הסביבה. כמו כן, בישראל יש ימים חמים ויבשים רבים, ולפיכך יש מחסור במים לשתייה, לרחצה ולקירור הגוף בעבור מגוון המינים החיים הקשורים למקווי מים. לכן, חשוב לטפח בגינה האקולוגית גם בתי גידול לחים ומקורות מים לציפורים ולבעלי חיים אחרים.

א. הקמת שלולית חורף

שלולית חורף מתמלאת מים רק בעונת החורף ומתפתחת בה מערכת חיים ייחודית, המזמנת פעילויות פליאה וחקר רבות לילדים.

אפשר להקים שלולית חורף בדרך פשוטה למדי. חופרים במקום נמוך בחצר (שאליו מתנקזים מי הגשם) ברכה רדודה בעלת דפנות מתונות, מרפדים את קרקעיתה ביריעת פלסטיק (PVC) אטומה ומהדקים אותה היטב לדפנות. אם אין אפשרות לחפור ברכה, אפשר להשתמש בברכת ילדים קטנה או בכלי שטוח אחר.

בעונת החורף, ימלאו מי הגשמים את הברכה, ובדרך הטבע לאחר זמן מה יתמלאו המים ביצורים זעירים: סרטנים ירודים, פלנקטון, תולעים ועוד. אם יגיעו קרפדות אל הברכה הן עשויות להטיל בה ביצים, ומהן יתפתחו ראשנים. מומלץ להעביר אל הברכה קרקע מקרקעית של שלולית חורף טבעית המכילה יצורים חיים, והם יתחילו את שרשרת המזון בשלולית החורף בגינה.

ב. הקמת ברכה

ברכת מים בגינה היא סביבת חיים ליצורים כמו צפרדעים, דגים, עופות, צמחי מים וצמחי גדות, ומקור מי שתייה לבעלי חיים שונים כמו קיפודים וציפורים.

הקמת הברכה דומה להקמה של שלולית חורף, אלא שהיא עמוקה יותר. לפיכך, חשוב להקפיד כי ילדים קטנים, העלולים לטבוע בה, ישהו בקרבתה רק בהשגחת מבוגרים.

את הברכה מומלץ להקים בשטח מוצל למחצה (שיש בו שמש חלק מהיום), אך לא ישירות מתחת לעץ, כדי למנוע את התחממות המים ונשירה של עלים לתוך הברכה.

מים למילוי רציף של הברכה יכולים להגיע ישירות ממערכת ההשקיה בטפטפות. אפשר להשתמש למילוי הברכה גם במי גשמים שנאגרו בעונת החורף או מתנקזים אליה מן המרזב ומרחבי הגינה, במי מזגנים ובמים אפורים כמו עודפי מי הברזיות בחצר בית הספר.

חשוב שדפנות הברכה לא יהיו תלולות, כדי לאפשר לבעלי חיים ששתו מן הברכה לצאת ממנה בביטחון. מומלץ להניח בברכה אבנים גדולות הבולטות מעל פני המים, כדי לאפשר לבעלי חיים לטפס ולעמוד עליהן. כדי למנוע התפתחות של זחלי יתושים בברכה, מומלץ לשים בה דגי נאוויית או גמבוזיה, הטורפים את הזחלים. אפשר לשתול בברכה צמחי מים המסייעים בניקוי טבעי של המים כמו קנה, יקינתון מים, גומא, אגמון ושושנות מים. על גדות הברכה אפשר לשתול צמחי גדות, המקנים לברכה מראה טבעי ומספקים מסתור לבעלי החיים.

3. גינת פרפרים וחרקים

הפרפרים ניזונים מצוף של פרחים, וממנו ניזונים גם חרקים אחרים. חרקים גם ניזונים ממזיקים שונים הגדלים על הצמחים, לדוגמה: מושיות הניזונות מכנימות עלה.

הפרפרים מטילים את ביציהם על עלים של צמחים פונדקאים, והעלים משמשים מזון לזחלים הבוקעים מן הביצים. כדי למשוך פרפרים לגינה, מומלץ לשתול בה צמחים המכילים צוף כמו: סלסלי כסף, מרווה, יערה ושיח אברהם. דוגמה לצמחים פונדקאים המשמשים להטלה של פרפרים הם פיגם (מושך זנב סנונית), כובע הנזיר (מושך לבנינים) ומינים שונים של מצליבים - כרוב, חסה, חרדל וצנון (מושכי לבנינים).

כמו כן, רצוי להשאיר בגינה ענפים בולטים, ועליהם יתיישבו פרפרים זכרים, הצופים מן הענף המוגבה על הטריטוריה שלהם. חשוב שבשטח שרוצים למשוך אליו פרפרים יהיו שטחי צל ושטחי שמש, וכן ושהשטח יהיה מוגן מרוח חזקה.

רשימת צמחים מושכי פרפרים אפשר למצוא באתר המרכז לטיפול ציפורי בר בחצר הבית.

